

## SORIN LAVRIC, NOICA ȘI MIȘCAREA LEGIONARĂ, BUCUREȘTI, HUMANITAS, 2007, 314 PAGINI.

Corneliu CIUCANU<sup>1</sup>

Apărută la prestigioasa Editură Humanitas, cartea lui Sorin Lavric evocă un episod mai puțin cunoscut și sau investigat din viața filosofului Constantin Noica, moment prezentat trunchiat și denaturat dinspre stânga marxistă în maniera și intensitatea anilor '50, anatemizat, totodată, de diverși intelectuali obsedați de morburii globaliste și alarmați de așa-zisa “recurența a naționalismului și fundamentalismului creștin-ortodox”. Integrarea lui C. Noica în Mișcarea Legionară la sfârșitul deceniului IV – deși, ca atitudine, Noica s-a atașat dreptei publicistice și ideologice încă din anii 1931-1932, când a colaborat la revistele “Axa” și “Dreapta” – dovedește odată în plus fenomenul de aderare la naționalism a vârfurilor tinerei generații intelectuale interbelice. De altfel, după cum arăta și S. Lavric, aducând mărturie articolului *Scrisoarea unui european*, publicat de Noica în 1932, în “Axa”, într-o primă fază, tinerii intelectuali s-au plasat instinctiv “la dreapta spirituală a colectivității românești” ca alternativă asociativă cultural-creștină la cosmopolitismul agnostic și ateismul dezolant al stângii, dar nu neapărat ca angajare politică (p. 69). Atmosfera naționalistă din studenție s-a prelungit în mediul cultural și publicistic frecventat de Noica și colegii săi de generație, iar această tranziție s-a consumat pe fondul unei crize evidente a regimului democrației parlamentare, afectate de ineficiență, corupție și afacerism, de demagogia și *lichelismul* politicianilor.

Dacă, după cum am menționat mai sus, atașamentul lui Noica la naționalismul interbelic a declanșat acuze acide din partea *exegeților* proletcultiști, dar a produs rumoare și în diferite medii intelectuale mai cu seamă după 1990, pentru o corectă înțelegere a motivațiilor complexe care au determinat această alegere, încă din debutul lucrării, autorul pledează pentru necesitatea unei întreprinderi de reevaluare a fenomenului legionar, dincolo de “raza unor verdictice obtuze și simplificatoare” fără a cădea în “simpatie frenetică și nostalgică” (p. 5). Pentru a păstra echidistanța față de cele două moduri de abordare, S. Lavric încearcă să pătrundă în “aerul epocii” pentru a explica “resorturile psihologice ale celor care au fost actori în această dramă a istoriei noastre” fără a aluneca pe panta prejudecăților (p. 5-6). Autorul depășește echivocul interogativ, subsumat expresiei “cum a fost posibil”, întrebare lansată pernicios și absolut contraproductiv în anumite medii intelectuale care nu înțeleg – de fapt se fac a nu

înțelege – cum intelectuali de o valoare incontestabilă s-au raliat unei formațiuni cu valențe “autoritare-totalitare”. La o astfel de întrebare încearcă să răspundă autorul investigând evoluția și manifestările personajului în climatul complex al anilor '30.

Originile, manifestările și ascensiunea Mișcării Legionare trebuie explicate în funcție de problematica circumscrisă evoluției societății românești după Marea Unire, conexă criticii democrației interbelice și radicalizării tineretului universitar, aspect evocat și dezvoltat de S. Lavric (pp. 55-58). Legiunea a adaptat realităților interbelice curente, idei și tendințe antebelice, a preluat argumentele organiciste, gradualismul și discursul antiliberal ale conservatorismului, a redimensionat retorica naționalismului-democrat și filonul sămănătorist, reprezentat la începutul secolului XX de N. Iorga, A. C. Cuza, A. C. Popovici. Totodată, a reevaluat ideologic tradiționalismul ortodox prin înregimentarea tinerilor intelectuali, colaboratori la “Gândirea” și “Calendarul” lui Nichifor Crainic, a identificat noi repere cultural-politice și teme de reflecție în raport cu rostul spiritual al colectivității naționale și mistica naționalismului, prin asimilarea intelectualilor formați la școala trăiristă a lui Nae Ionescu. După 1933, Mișcarea a potențat radicalismul inițial al mișcărilor studențești din 1922-1923, reușind captarea integrală a UNSCR, organizație reprezentativă a studenților în perioada interbelică. Rolul de inițiatori și organizatori deținut de Corneliu Zelea Codreanu, Ion. I. Moța și ceilalți fondatori ai Legiunii în cadrul procesului de reactivare moral-politică a fost evident important dar nu exhaustiv. Abia după câțiva ani de activitate pe teren propagandistic, după marșuri insolite în Basarabia, Bucovina și Țara Moșilor, după dizolvări successive de către guvernanți, Mișcarea Legionară va deveni cert un punct de atracție pentru noua generație în general și pentru tânăra elita intelectuală interbelică, în special. Nu sunt desigur întâmplătoare reacțiile violent-intelectualiste și spiritualiste din epocă, lansate de Mircea Eliade în *Itinerariul spiritual* sau de către Pavel Costin Deleanu, Ion Nestor și Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea) în *Manifestul Crinului Alb*. La fel ca și constituirea Legiunii în iunie 1927, publicarea *Itinerariului spiritual*, în noiembrie același an și lansarea *Manifestului Crinului Alb*, în anul următor sunt momente de referință ale procesului de conștientizare a noii generații, sunt expresii de voință și afirmare al noului spirit combativ și mistic, totodată, interiorizant-etnicist și enciclopedic-universalist, în aceeași măsură. Prin mișcările studențești din anii '20, tineretul universitar a descoperit teme și idei, mai vechi sau mai noi, de afirmare a spiritului de generație în sens activ, militant. După experiența *cuzistă*, foștii *Văcăreșteni* au conceput o variantă proprie de exprimare, un nou cadru organizatoric aidoma complexului relațional-camaraderesc și ierarhic stabilit între ei, o nouă asociație bazată „pe încredere nelimitată” în scop, ideal și lider și care

invita ritos pe sceptici „să rămână înafară” dacă au îndoieli<sup>1</sup>. Legiunea Arhanghelul Mihail a cooptat tineri care aveau credințe comune și nu neapărat pe cei cu ideologii anume sau adepți ai unor sisteme doctrinare rațional elaborate și asumate. Mai târziu Ionel Moța avea să exclame că legionarii „nu au programe” ci „au credințe” pe care le slujesc necondiționat.

În concluzie, “mitul Codreanu” s-a configurat tot mai pregnant în societatea românească și datorită unui mediu prielnic aflat în așteptare după consumarea “mitului Averescu” și eșuarea *revoluției țărănești*, slab coordonată de echipa Maniu-Mihalache. Capitalul de încredere a fost rapid *devorat* de ineficiența punerii în practică a tezei *răspunderilor*, de inconsecvența cabinetelor național-țărăniști, sortite a activa în plină criză economică și a fost captat, în cele din urmă, de Legiune și de liderul ei. Nevoia unui personaj incoruptibil, dinamic, fără vicii, bun creștin - într-o țară majoritar ortodoxă - nevoia de noi orizonturi și promisiunea - deși destul de vagă - a unui mesianism românesc, aceste imperative, oarecum confuze, idealiste, au creat climatul propice ascensiunii Mișcării. Pe acest mediu aflat în febrilă așteptare s-a pliat aproape perfect Codreanu și organizația sa, sub impulsul categoric al spiritului de frondă afișat de noua generație în raport cu vechea elită politică demo-liberală și față de evidenta criză de sistem, care optura sau bloca ascensiunea tineretului în viața publică<sup>2</sup>. Legiunea a exploatat aceste așteptări și insatisfacții ale tineretului, a creionat o nouă conștiință civică, impregnată de morală creștină, cu accente mistice și ascetice, a oferit noi perspective sociale și politice aderenților și a etalat, la nivel doctrinar, o nouă misiune istorică a națiunii. Astfel, Codreanu a definit în registru transcendent scopul fundamental al națiunii, precizând că: “Țelul final al neamului nu este viața. Ci *Învierea*. Învierea neamurilor în numele Mântuitorului Iisus Hristos. Creația, cultura, nu-i decât un mijloc, nu un scop, cum s-a crezut, pentru a obține această înviere [...]. Acest *moment final*, învierea din morți este țelul cel

<sup>1</sup>Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I, Sibiu, Editura “Totul pentru Țară”, Tipografia “Vestemean”, 1936, p. 162.

<sup>2</sup>În răspunsul său la ancheta inițiată de “Buna Vestire” intitulată: *De ce cred în biruința Mișcării Legionar*, Eliade condamnă vehement lipsa de perspectivă a tinerilor intelectuali în România regimului democratic interbelic și sistemul viciat de selecție și promovare al funcționarilor de stat. Referindu-se și la un alt articol (*Diurnele generației tinere*), Eliade întreabă retoric: “...câte *personalități* a creat regimul libertății lor. Unde sunt? Care sunt? Și mă întrebam ce au făcut politicienii noștri pentru oamenii cu adevărată *personalitate*, care au ieșit la lumină prin munca, geniul sau talentul lor, și au fost osândiți la o viață de mediocritate și ijerță. Ce au făcut politicienii noștri, din toate partidele, pentru un Lucian Blaga sau un Aron Cotruș, un Camil Petrescu, un Perpessicius și alții? Ce au făcut politicienii pentru generația tânără de cărturari, artiști, tehnicieni, gânditori? Care este tânărul cu *personalitate* pe care l-a descoperit vreun partid politic și l-a pus pe locul care-l merită, i-a dat puțința să-și fructifice inteligența sau talentul pentru binele obștesc? Eu știu că au fost *descoperiți* o sumă de afaceriști precoci, secretari *inteligenți* și lichele domestice, cu care s-au *întinerit* cadrele partidelor”.

mai înalt și mai sublim către care se poate înălța un neam. Neamul este deci o entitate care își prelungește viața dincolo de pământ. Neamurile sunt realități și în lumea cealaltă, nu numai pe lumea aceasta”<sup>1</sup>.

Dinamismul social și politic demonstrat de legionarism, fundamentat doctrinar pe spirit ofensiv național și pe adâncă pietate creștină a declanșat un amplu proces de aderare în rândul tineretului, elevi și studenți, în rândul preoților și învățătorilor, a tinerilor ofițeri, dar și printre țărani și muncitori. În cartea sa S. Lavric relevă o convorbire avută cu Adina Cassasovici, vară primară a lui C. Noica. Elevă de liceu, Adina Cassasovici, își amintește că: “În anii '30, dacă aveai între 16 și 25 de ani și posedai o inteligență peste medie, nu aveai cum să nu intri în Mișcarea Legionară. Era o modă care plutea în aer și care ne atrăgea prin spiritul de frondă pe care-l puteam arăta unor politicieni pe care îi disprețuiam sincer. La asta se adăuga spiritul de competiție dintre noi, genul de întrecere în care toți au de câștigat dacă au în minte o cauză comună. Iar Codreanu ne dăduse o cauză comună. Mișcarea Legionară a fost o stare de spirit a unor tineri care voiau să sfideze clasa politică și care găseau fiori de plăcere în riscul pe care-l aducea cu sine sfidarea” (p. 67).

Sorin Lavric identifică și clarifică acest fenomen de înregimentare al intelectualității interbelice în Legiune, produs în anturajul elitist al cuiburilor *Axa* sau *Răzleți*, și care este amplu relatat/analizat în cazul convertirii și aderării lui Dinu Noica<sup>2</sup>. În primul rând trebuie remarcat rolul lui Nae Ionescu<sup>3</sup>, cel care reprezenta o autoritate absolută ca atitudine politică, fapt consemnat de Mircea Eliade care recunoștea că „noi toți, discipolii și colaboratorii lui, eram solidarizați cu concepțiile și opțiunile politice ale Profesorului”<sup>4</sup>. Nu trebuie minimalizat nici rolul lui M. Polihroniade, cel care a reușit să creeze adevărate *breșe* în conștiința colegilor săi de generație, după cum avea să confirme chiar Dinu Noica în 1940.<sup>5</sup> Sub pretextul unor *ceaiuri dansante*, organizate la Mișu Polihroniade, tinerii intelectuali se întâlneau adeseori și cu șeful Mișcării, ipostază bine sesizată de către S. Lavric (p. 65-66). În general, aceștia se simțeau inevitabil atrași de personalitatea lui Codreanu, care exercita o fascinație fizică, dar și interioară, de

<sup>1</sup>Corneliu Zelea Codreanu, *op. cit.*, p. 425.

<sup>2</sup>În lucrarea sa, Sorin Lavric analizează procesul de integrare în Mișcare a lui Noica în decursul a câtorva etape: studenția, convertirea, aderarea, tribulațiile, condeiul legionarului și agonia.

<sup>3</sup>Vezi Nae Ionescu, *Între ziaristică și filosofie. Texte publicate în ziarul “Cuvântul”* (15 august 1926 – 26 martie 1940) Iași Editura Timpul, 1996, *passim*. Despre Nae Ionescu vezi: Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, București, Editura Humanitas, 1992, *passim*; Dan Ciachir, *Gânduri despre Nae Ionescu*, Iași, Institutul European, 1994, *passim*;

<sup>4</sup>Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solștiului*, vol. II, p. 12; vezi și Mihai Rădulescu, *Sandu Tudor și “Floarea de Foc”*, Suceava, Editura Panaghia, 2008, pp. 49-52. Într-unul dintre articolele sale, poetul Sandu Tudor îl numește pe Nae Ionescu un *trezitor de conștiințe*.

<sup>5</sup>Constantin Noica, *Apelul Axei*, în “Buna Vestire”, (Serie nouă), din 24 septembrie 1940.

excepție. Charisma lui Codreanu era o certitudine descrisă amplu de către contemporani. Dacă scrierile unui Ionel Banea<sup>1</sup>, Ernest Bernea<sup>2</sup>, Corneliu Georgescu<sup>3</sup> ș.a. dezvăluie un stil exaltat, apologetic, descrierea istoricului Nicholas M. Nagy-Talavera se îndepărtează net de stilul hagiografic al adepților și simpatizanților, devenind mult mai credibilă, excluzând din start, datorită originii sale, orice virtuală acuză de subiectivism admirativ. Crescut într-un mediu transilvănean eterogen maghiaro-evreiesc, copil fiind, Nagy-Talavera, relatează impresiile profunde lăsate de întâlnirea cu Corneliu Codreanu, într-una din faimoasele sale descinderi la sate din timpul campaniilor electorale: "...Dintr-o dată, un murmur se înalță din mijlocul mulțimii. Un bărbat negricios și chipeș îmbrăcat într-un costum popular românesc alb a intrat în curte călare pe un cal alb. S-a oprit lângă mine și n-am văzut nimic monstruos sau rău la el. Dimpotrivă zâmbetul lui copilăros și sincer îi învăluia pe sărmanii oameni care-l înconjurau, părând că este unul dintre ei și, totuși, în mod misterios, diferit. Aureolă este un cuvânt inadecvat pentru a defini forța ce emana din acest om. Părea cu adevărat că este una cu pădurea, cu munții, cu furtunile care bântuie piscurile înzăpezite ale Carpaților, cu lacurile și râurile. Așa părea stând acolo în mijlocul mulțimii. Nu era nevoie să vorbească: tăcerea lui era elocventă. Părea să fie mai puternic decât noi, decât ordinul prefectului care îi interzisese să țină un discurs. O bătrână cu părul alb și-a făcut cruce și ne-a șoptit: Trimisul Arhanghelului Mihai"<sup>4</sup>.

Și totuși, Corneliu Codreanu a declanșat numeroase antipatii și animozități în lumea politică interbelică. El nu-i putea concura prin elocință pe N. Iorga, O. Goga, A. C. Cuza. Acest aspect l-a analizat S. Lavric, care observă că "adevărata cauză a înverșunării lui Iorga a fost orgoliul rănit: apostolul neamului nu putea accepta ca tineretul român să fie atras de altcineva decât el. Cel mai strălucit creier din România de atunci socotea că e firesc ca inteligența și realizările intelectuale să-I fie răsplătite prin admirația statornică a tineretului" (p. 92). În acest context amintim de conflictul intervenit între tânărul Codreanu și mentorul său, profesorul Cuza în anii 1926-1927, dar și *invidia* arătată lui Codreanu de chiar regele Carol al II-lea, care a înființat "Straja Țării", după ce Codreanu a refuzat să predea șefia Mișcării (p. 93).

<sup>1</sup>Ion Banea, *op. cit.*, p. 2 (Cuvânt înainte),...Căpitanul! Este o piatră de hotar; o graniță. Sabie întinsă între două lumi. Una veche, pe care o înfruntă cu bărbăție, distrugând-o; alta nouă, pe care o crează, (căreia) îi dă viață. o cheamă la lumină. Figura lui în cuprinsul mișcării naționale, de la război încoace, apare ca o linie de foc, în jurul căreia se rotesc toate evenimentele mari. El a fost conducătorul și animatorul

<sup>2</sup>Ernest Bernea, *Cartea Căpitanilor*, Salzburg, 1951, *passim* (ediția originală, București, 1937)

<sup>3</sup>Corneliu Georgescu, *Pe drumul cu arhangheli*, București, Editura Majadahonda, 1996, pp. 149-150 (ediția originală, Salzburg, 1953)

<sup>4</sup>Nicholas M. Nagy-Talavera, *N. Iorga. O biografie*, traducere de Mihai Eugen Avădanei, Iași, 1999, p. 300-301

Scrisă într-un stil alert și sobru, totodată, lucrarea semnată de S. Lavric sondează un teren deosebit de fertil pentru cercetarea științifică, dar mai cu seamă prezintă rezistență și credibilitate sporită în fața criticilor. Autorul identifică și clarifică aspecte esențiale ale problemei abordate și se exprimă temerar pentru abolirea tabuurilor tematice. Cu toate acestea apariția cărții a suscitat o serie de reproșuri. În anul 2007, cartea lui S. Lavric a primit premiul “Titu Maiorescu” din partea Academiei Române, motiv pentru care Alexandru Laszlo a acuzat voalat înaltul for de cultură de cripto-legionarism. În același registru, Laszlo Alexandru caută cu îndârjire presupuse culpe ale autorului, pe care îl *deconspiră* că dorește a “dilua complicitățile legionare ale filosofului încercând să diminueze responsabilitățile covârșitoare care apasă asupra cunoscutei mișcări extremiste, teroriste”, respectiv Mișcarea Legionare. La astfel de elucubrații, care ascund uri și patimi dospite dogmatic și care sunt lansate inchizitorial ori de câte ori este abordată o temă conexă naționalismului interbelic, noi considerăm că nu trebuie neapărat replicat, căci astfel de indivizi sunt irecuperabili în interesul unei dezbateri sincere și la obiect. Unor astfel de acuze ce probează doar dogmatism rudimentar și diletantism abrupt, credem cu tărie că trebuie răspuns prin simpla evocare a unui articol scris de Mircea Eliade, care fusese *interpelat* de Miron Radu Paraschivescu în “Cuvântul liber”. M. R. Paraschivescu cerea lămuriri lui Eliade cu privire la termenul de “autonomie a spiritualității” care, în viziunea *săracă* a gazetarului de stânga, nu putea fi interpretat decât pur și simplu ca *fascism*. În replică, Mircea Eliade îi răspunde că lămuririle le dăduse în cuprinsul a cel puțin zece articole apărute anterior (*Noul Barbar, Criza României, Poimâne*, etc, etc). În finalul *răspunsului* său, publicat în “Vremea” din 24 martie 1935, Eliade îi aplică o corecție usturătoare invitându-l simplu “să meargă la bibliotecă” pentru a afla mai întâi ce înseamnă spiritualitate, ca mai apoi să poată sta de vorbă în cunoștință de cauză...”Căci la strigătul d-voastră de revoluționari marxiști – *intelectualii e fasciști* – eu nu pot, deocamdată, decât ridica din umeri”.